

УДК 591.532.1

Тарасенко М.О., старший викладач

ТРОФІКА ПТАШЕНЯТ СОРОКОПУДА ТЕРНОВОГО В УМОВАХ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я

Дослідження присвячене вивченню трофічних зв'язків сорокопуда тернового в умовах чагарникового степу та визначенню ролі даного виду в регуляції чисельності шкідників сільськогосподарських та лісових культур.

Ключові слова: сорокопуд терновий, безхребетні, харчовий раціон, комахи-шкідники.

Живленню сорокопуда тернового *Lanius collurio* L. було присвячено ряд робіт в яких були висвітлені не лише трофічні зв'язки птахів в біоценозах, але й їх роль у функціонуванні природних екосистем. Дані про харчування сорокопуда тернового є в роботах О.С. Мальчевського (1959), Н.П. Книша (1977), Л.Ф. Петриченка (1983), О.П. Кропивного, Н.П. Книша (1988), В.С. Талпоша (1998), М.О. Тарасенка (2003, 2005).

Однак встановлення значення виду в певному регіоні, що відрізняється природнокліматичними умовами, вимагає конкретних досліджень.

Наші дослідження проводились в період з 5.06.04 по 12.07.04 р. на території Національного природного парку «Подільські Товтри» в межах Кам'янець-Подільського району. Район дослідження входить до складу Кам'янецького Придністров'я і характеризується густою сіткою яро-балкових систем, ділянками чагарників, що чергуються із відкритими степовими ділянками та широколистяними лісовими масивами на межиріччях. Основними місцями гніздування сорокопуда тернового, на території дослідження, є ділянки чагарникового степу, сади, узлісся лісів та чагарникові зарості в долинах річок [7].

Для збору харчових проб використовувалась методика накладання шийних лігатур на пташенят віком від 5-ти діб. Всього було зібрано та проаналізовано 22 харчові проби з 8 гнізд, які розміщувались на кущах шипшини та глоду в умовах чагарникового степу. Результати аналізу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Харчування пташенят сорокопуда тернового *Lanius collurio* в умовах чагарникового степу Кам'янецького Придністров'я

Об'єкт харчування	В скількох пробах зустрічається	Кількість особин	Відсоток від загальної кількості проб	Відсоток від загальної кількості з'їдених тварин	Віковий стан об'єкта харчування (i – імаго; I – личинка)
Ряд Orthoptera					
Родина Acrididae					
<i>Chorthippus albomarginatus</i> Deg.	2	3	0,09	0,08	i
<i>Chorthippus brunneus</i> Fieb.	3	3	0,14	0,08	i
<i>Stauroderus scalaris</i> F.-W.	1	3	0,05	0,08	i
<i>Omocestus rufipes</i> Pall.	2	2	0,09	0,05	i
Родина Tettigoniidae					
<i>Leptophyes punctatissima</i> Poda	1	1	0,05	0,03	i
Родина Gryllidae					
<i>Gryllus campestris</i> L.	1	1	0,05	0,03	I
Ряд Homoptera					
Родина Aphrophoridae					
<i>Philaenus spumarius</i> L.	2	2	0,09	0,05	i
Ряд Coleoptera					
Родина Scarabaeidae					
<i>Phyllopertha horticola</i> L.	1	2	0,05	0,05	i
Родина Carabidae					
<i>Zabrus tenebrioides</i> Gz.	2	2	0,09	0,05	i
Родина Curculionidae					
<i>Sitona lineatus</i> L.	1	1	0,05	0,03	i
Родина Elateridae					
<i>Athous niger</i> L.	2	2	0,09	0,05	i
Ряд Lepidoptera					
Родина Noctuidae					
<i>Scotia segetum</i> Hbst.	6	10	0,27	0,25	i
Родина Limantriidae					
<i>Limantria dispar</i> Pz.	1	1	0,05	0,03	i
Ряд Diptera					
Родина Sarcophagidae					
<i>Bercaea haemorrhoidalis</i> L.	1	1	0,05	0,03	i
Родина Syrphidae					
<i>Eristalis tenax</i> L.	1	1	0,05	0,03	i
<i>Volucella pellucens</i> L.	2	2	0,09	0,05	i
Родина Asilidae					
<i>Asilus crabroniformis</i> L.	1	1	0,05	0,03	i
Клас Aranei					
<i>Theridiidae</i>	1	1	0,05	0,03	i
<i>Araneidae</i>	1	1	0,05	0,03	i

В досліджуваному матеріалі нами було виявлено 19 видів безхребетних в кількості 40 особин. Серед безхребетних основне місце у харчовому раціоні сорокопуда тернового займають представники класу *Insecta* (17 видів, 38 особин, 95 % від всіх безхребетних), загалом переважають імаго, хоча зрідка трапляються й личинки. Серед комах переважають представники ряду *Orthoptera* (6 видів, 13 особин, 33% від всіх безхребетних), друге місце в харчуванні займають *Lepidoptera* (2 види, 11 особин, 28% від всіх безхребетних), далі йдуть представники ряду *Coleoptera* (6 видів, 7 особин, 18% від всіх безхребетних), *Diptera* (4 види, 4 особини, 10% від всіх безхребетних). Незначну частку в харчовому раціоні сорокопуда тернового складають представники ряду *Homoptera* та класу *Aranei*.

В умовах Кам'янецького Придністров'я шкідники сільськогосподарських та лісових культур в харчуванні сорокопуда тернового складають 36% усіх безхребетних. Серед них такі шкідники, як хрущ садовий *Phyllopertha horticola* L., жужелиця хлібна *Zabrus tenebrioides* Gz., луску чорний *Athous niger* L., совка озима *Scotia segetum* Hbst., шовкопряд непарний *Limantria dispar* Pz., пінниця звичайна *Philaenus spumarius* L.

За результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що частка безхребетних в харчовому раціоні сорокопуда тернового, представлена широким спектром видів різноманітних рядів. Третя частина серед комах, що входять до харчового раціону сорокопуда тернового є шкідниками сільськогосподарських та лісових культур, що свідчить про вагоме значення птахів даного виду у регуляції чисельності комах-шкідників.

Список використаних джерел

1. Горностаев Г.Н. Насекомые СССР. – М.: Мысль, 1970. – 372 с.
2. Кныш Н.П., Кравченко Т.Ю., Любимый Н.П. К экологии сорокопутожулана // Тезисы VII Всесоюзной орнитологической конференции (Черкассы, 27-30 сентября 1977 г). – Ч.1. – К.: Наукова думка, 1977. – С. 255-257.

3. Крапивный А.П., Кныш Н.П. Экологический анализ питания и место сорокопута-жулана в экосистемах северо-восточной Украины // Вестник ХГУ. – Харьков, 1988. – С. 79-80.
4. Петриненко Л.Ф. О питании птенцов сорокопута-жулана // Вестник зоологии. – М.: Из-во МГУ, 1983. – С. 79-82.
5. Талпош В.С. Матеріали до екології сорокопуда-жулана в Тернопільській області // Матеріали III конференції молодих орнітологів України. – Чернівці. – 1998. – С. 147-152.
6. Тарасенко М.О. Матеріали до екології *Lanius collurio* в умовах Кам'янецького Придністров'я // Пріоритети орнітологічних досліджень: Матеріали і тези Доповідей VIII наукової конференції орнітологів заходу України, присвяченої пам'яті Густава Бельке (24.07.1810-03.03.1873), м. Кам'янець-Подільський, 10-13 квітня 2003 р. – Кам'янець-Подільський: КПДУ, інформаційно-видавничий відділ, 2003. – С. 176-178.
7. Тарасенко М.О. Біотопічний розподіл та чисельність *Lanius collurio* в умовах Кам'янецького Придністров'я // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. – Випуск V. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 2003. – С. 152-154.
8. Тарасенко М.О. Постембріональний розвиток пташенят сорокопуда тернового (*Lanius collurio*) під час першої та заміщуючої кладки в умовах чагарникового степу Кам'янецького Придністров'я // Матеріали Четвертої Міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 5-6 травня 2005 року). – Чернівці. – 2005. – С. 453-457.

Research is devoted to the study of trophic communications of shrike of sloe in the conditions of shrub steppe and determination of role of this kind in adjusting of quantity of wreckers of agricultural and forest cultures.

Keywords: Red-backed Shrikes, invertebrates, food ration, insects-wreckers.